

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลการสอนบิดาต่อการรับรู้บทบาทการเป็นบิดาและการมีส่วนร่วมของบิดาในการเลี้ยงดูทารก ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารอ้างอิงและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัย ตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตร
 - 1.1 ความสำคัญของบิดาในการเลี้ยงดูบุตร
 - 1.2 พัฒนกิจของบิดาในระยะเริ่มมีบุตร
 - 1.3 บทบาทการเป็นบิดา
2. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้บทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตร (family-centered care)
3. แนวคิดการพยาบาลโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง
4. การเลี้ยงดูทารก
5. วิธีการให้ความรู้แก่บิดา

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตร

ความสำคัญของบิดาในการเลี้ยงดูบุตร

ในอดีตที่ผ่านมาวัฒนธรรม ประเพณีของสังคมจะกำหนดและแบ่งบทบาทหน้าที่ของบิดามารดาไว้อย่างชัดเจนว่า บิดาจะต้องมีหน้าที่หารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองอันตราย และเป็นผู้ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของครอบครัว ส่วนหน้าที่เลี้ยงดูบุตรและดูแลจัดการภายในบ้านเป็นของมารดา (Duvall, 1967, p. 232; Fishbein, 1984, p. 325) แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของครอบครัวจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีเพียง บิดา มารดาและบุตร ทำให้สมาชิกในครอบครัวจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจซึ่งมีผลกระทบทำให้สมาชิกในครอบครัว คือ ทั้งบิดาและมารดาต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวมากขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น สังคมเริ่มหันมาให้ความสนใจและทบทวนการทำหน้าที่ของบิดาใหม่ โดยเกิดแนวคิดขึ้นว่าเมื่อมารดาต้องมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกับบิดาในการหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัวเช่นนี้ บิดาควรมีการปรับบทบาทในการร่วมรับผิดชอบการทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตร

เพื่อแบ่งเบาภาระมารดาด้วยเช่นกัน ดังนั้นสังคมจึงคาดหวังให้บิดามีการทำหน้าที่ในครอบครัวเพิ่มมากขึ้นจากเดิม คือ นอกจากจะทำหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัวแล้ว บิดาควรมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรด้วย (Lamb, 1986, p. 6) สำหรับมารดาก็มีความคิดเห็นทำนองเดียวกัน คือ มีความต้องการให้บิดาเข้ามามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรและมีความคิดว่าบิดามีความสำคัญต่อบุตร (Tomlinson, 1987, p. 101) เมื่อสังคมเริ่มหันมาให้ความสนใจกับการมีส่วนร่วมของบิดาในการเลี้ยงดูบุตรเช่นนี้ จึงมีผู้ศึกษาถึงความสำคัญของบิดาหรือผลของบิดาในการเลี้ยงดูบุตรต่อการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของบุตรซึ่งพบว่ามีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อบุตรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการที่บิดาเข้ามามีส่วนร่วมเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่บุตรยังอยู่ในวัยทารกเป็นต้นไป เพราะวัยทารกเป็นวันที่มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่าทารกมีความสามารถใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น ความสามารถทางด้านภาษา การเรียนรู้ การเลียนแบบ การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ตลอดจนความสามารถที่จะเข้าใจสภาพแวดล้อมรอบตัว นอกจากนี้ยังเป็นวัยที่เริ่มมีการพัฒนาบุคลิกภาพที่สำคัญซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาขั้นต่อไป

จากการที่บิดาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อบุตรเท่าเทียมกับมารดาเช่นนี้ นักจิตวิทยาเด็กจึงได้สรุปถึงความจำเป็นและความสำคัญที่บุตรจะต้องมีบิดาไว้ดังนี้ (ทวิรัตน์ ธนาคม, 2524, หน้า 211)

1. บุตรทั้งชาย และหญิง จะต้องเห็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ชาย เพื่อจะได้รับรู้วาทะบทของสามีหรือบาทบาทของบิดานั้นเป็นอย่างไร
2. บุตรชายจะได้ทราบว่าเมื่อโตขึ้น เขาควรปฏิบัติตัวอย่างไร สำหรับบุตรชายมักจะมีความต้องการเคารพนับถือ และเลียนแบบบิดาของตนเท่านั้น
3. บุตรหญิงจะได้รู้จักบทบาทของเพศชาย และสามารถปรับตัวให้เข้ากับบทบาทนั้นได้
4. บิดาอาจช่วยปลูกฝังลักษณะทั่วไปของความเป็นชายให้แก่บุตรทั้งชายและหญิง คือ ความเข้มแข็งและบึกบึน
5. บิดาที่สนิทสนมกับบุตรชาย มีโอกาสที่จะคุยกันอย่างผู้ชาย บุตรจะไม่กลัวบิดาและจะไม่รู้สึกอายเมื่อเกิดความสงสัยในเรื่องเพศ หรือเรื่องอื่น ๆ ก็จะได้ปรึกษาหรือกับบิดาได้
6. ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุตรชายและบิดา จะช่วยให้บุตรชายได้เรียนรู้วิธีผูกมิตรไมตรีกับชายอื่น ๆ ที่เขาจะต้องคบหาสมาคมด้วย
7. การที่บุตรได้เห็นความเข้มแข็ง ลักษณะความเป็นหัวหน้าครอบครัวและการเป็นผู้นำในเรื่องต่าง ๆ ของบิดา จะช่วยให้บุตรเกิดความศรัทธาและอยากเลียนแบบเช่นนั้นบ้าง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในครอบครัวทุกครอบครัวนั้น บิดาถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบุตร ทั้งนี้เนื่องจากขณะที่ทารกอยู่ในครรภ์มารดานั้น บิดาก็เป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งใน

การมีส่วนร่วมและดูแลช่วยเหลือมารดาขณะตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอดบุตร และเป็นแหล่งเกื้อหนุน คำจุนด้านจิตใจ และเป็นที่ปรึกษาที่ดีให้แก่ผู้เป็นมารดาได้ ดังการศึกษาของเจเลียว บุรีภักดี และคณะ (2526) ที่ศึกษาเรื่อง “พ่อในสังคมไทย” เกี่ยวกับความสำคัญของบิดาต่อครอบครัว โดย ทำการศึกษาในพ่อตัวอย่างและภรรยาที่มาร่วมงานในวันพ่อแห่งชาติประจำปี 2525 พบว่าบิดาเป็นผู้มีความสำคัญ ดังนี้

1. ดูแลบุตรและภรรยาให้ได้รับความรักความอบอุ่น
2. เป็นกำลังสำคัญทางเศรษฐกิจของครอบครัว
3. ดูแลบุตรให้ได้รับการศึกษาสูง ๆ
4. อบรมสั่งสอนบุตรให้ประพฤติดี
5. เป็นผู้นำของครอบครัว
6. เป็นหลักของความสามัคคีในครอบครัว
7. เป็นแบบอย่างที่ดีของบุตร
8. เป็นที่ปรึกษา ที่พึ่งทางใจของภรรยาและบุตร
9. ให้ทรัพย์สินเงินทอง และช่วยเหลือในการสร้างฐานะ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า บิดามีความสำคัญต่อบุตรเป็นอย่างมาก เริ่มตั้งแต่ระยะก่อนภรรยาตั้งครรภ์ ระหว่างตั้งครรภ์ ระยะคลอด และท้ายที่สุดคือระยะหลังคลอด และเลี้ยงดูบุตร ซึ่งในระยะเลี้ยงดูบุตรนี้การที่บิดาได้มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่บุตรยังอยู่ในวัยทารกนั้นมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทุกครอบครัว ทั้งนี้จะทำให้บุตรเกิดความรู้สึกว่าบิดามีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของบุตร ตลอดจนทำให้เกิดความรัก ความไว้วางใจ มีความผูกพันกับบิดาและยังเป็นการส่งเสริมการเจริญเติบโตรวมทั้งพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของบุตร เพื่อให้บุตรเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีขึ้นระหว่างบิดา มารดา และบุตรด้วย

พัฒนกิจของบิดาในระยะเริ่มมีบุตร

ดวอลล์ (Duvall, 1967) ได้ทำการศึกษาและพัฒนาทฤษฎีครอบครัว โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของครอบครัว ซึ่งนับตั้งแต่การที่ชายหญิงเริ่มต้นอยู่ด้วยกันในฐานะสามีภรรยาแล้วมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในครอบครัว ได้แก่ การตั้งครรภ์ การมีบุตรตราบจนกระทั่งการจากไปของสมาชิก นอกจากนี้ยังมีการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนกิจของบิดามารดาและบุตร ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หรือภารกิจที่จะต้องกระทำให้สำเร็จ เพื่อให้ครอบครัวมีความสุขและสามารถก้าวไปสู่พัฒนาการของครอบครัวในระยะต่อไปได้เป็นอย่างดี

คูวอลล์ (Duvall, 1967) ได้ให้ความหมาย ของพัฒนาการของครอบครัวว่า เป็นภารกิจ หรือความรับผิดชอบในการเจริญเติบโตตามระยะต่าง ๆ ของครอบครัว ซึ่งถ้าครอบครัวสามารถ กระทำภารกิจนั้น ๆ จนประสบความสำเร็จในแต่ละระยะได้ จะทำให้ครอบครัวมีความสุข ตลอดจนสามารถประสบความสำเร็จในในภารกิจของครอบครัวในลำดับต่อมาได้แต่ถ้าครอบครัว ทำไม่ได้หรือกระทำไม่สำเร็จ ครอบครัวจะไม่มีความสุข สังคมจะไม่ยอมรับ นอกจากนี้ยังมีผล กระทบต่อพัฒนาการของครอบครัวในระยะต่อมาได้ กล่าวคือ จะทำให้ครอบครัวไม่ประสบผล สำเร็จในการกระทำพัฒนาการจะระยะต่อไปนั่นเอง

ครอบครัวแต่ละระยะ สมาชิกแต่ละคนจะมีพัฒนาการเฉพาะที่ต้องปฏิบัติให้สำเร็จให้ สำเร็จลุล่วงเพื่อที่จะก้าวขึ้นไปสู่ระยะต่อไปของครอบครัวได้เป็นอย่างดีไม่เกิดความล้มเหลวขึ้น ในการปฏิบัติพัฒนาการของแต่ละบุคคลให้ประสบความสำเร็จนั้น คูวอลล์ (Duvall, 1967) ได้ กล่าวถึง สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนฝูงว่า เป็นบุคคลที่มีความสำคัญ หากได้รับความช่วยเหลือ สนับสนุนหรือได้รับกำลังใจจากบุคคลเหล่านี้ จะส่งผลให้การปฏิบัติพัฒนาการของบุคคลนั้น ประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ และการปฏิบัติพัฒนาการของบุคคลให้ประสบความสำเร็จได้หรือไม่ นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ คือ การรับรู้พฤติกรรมของบุคคลที่บุคคลนั้นคาดว่า จะกระทำได้ (perception and new possibilities) การสร้างมโนทัศน์สำหรับตนเอง (identify formation in the new direction) การปรับตัวกับความขัดแย้งในความต้องการที่เพิ่มขึ้น (coping with confliction demands) และมีแรงจูงใจในการที่จะกระทำพัฒนาการในขั้นต่อไปให้สำเร็จ (motivation sufficient to assume the task)

ตามทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวของคูวอลล์ (Duvall, 1967) ถือว่า ระยะตั้งแต่คลอดบุตร คนแรก จนกระทั่งบุตรอายุ 30 เดือน เป็นขั้นพัฒนาการในระยะเริ่มมีบุตร ในระยะนี้คูวอลล์ได้ กล่าวถึงพัฒนาการของผู้เป็นบิดาไว้ดังนี้ คือ

1. ปรับการรับรู้และทำความเข้าใจบทบาทการเป็นบิดา และขจัดความขัดแย้งต่าง ๆ ที่ เกิดมีขึ้นให้อยู่ในสภาพที่สมดุล
2. หาวิธีแก้ปัญหาที่เกิดจากความกดดัน เนื่องจากการปรับเปลี่ยนบทบาท ขอมรับด้วย ความเต็มใจว่าตนจะต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตรร่วมกับภรรยา พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่การงาน นอกบ้านควบคู่ไปด้วย ขอมรับว่าบางครั้งภรรยาอาจมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและอารมณ์เพิ่ม ขึ้น ในระยะนี้ตนสามารถรับผิดชอบบางอย่างเพื่อช่วยเหลือภรรยาได้
3. เรียนรู้การดูแลบุตรขั้นพื้นฐาน มีความพอใจที่จะเฝ้าหาความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับการดูแลบุตร ทั้งในลักษณะที่ปฏิบัติร่วมกับภรรยา หรือปฏิบัติคนเดียวและมีความสุขกับการมี ปฏิสัมพันธ์กับบุตร

4. ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพที่สมบูรณ์ แข็งแรง โดยร่วมกับภรรยา วางแบบแผนการปฏิบัติภายในครอบครัว เช่น การปรับนิสัยการรับประทานอาหารให้เหมาะสมกับอาหารที่เปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของภรรยาและบุตร ปรับรูปแบบการนอนเพื่อให้บุคคลได้รับการพักผ่อนเพียงพอกับความต้องการและเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของครอบครัวที่มีบุตรใหม่ และเต็มใจที่จะนำครอบครัวให้ดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น

5. ส่งเสริมให้บุตรมีพัฒนาการที่ปกติ โดยจัดหาเครื่องมือหรือแหล่งที่จะช่วยให้บุตรได้รับประสบการณ์จากสิ่งเหล่านั้นมากที่สุด ร่วมมือกันจัดสถานที่อยู่ให้ปลอดภัยสำหรับบุตร วางแผนร่วมกันในการส่งเสริมให้บุตรมีประสบการณ์เพิ่มขึ้นและกระตุ้นพัฒนาการบุตรตามความสามารถที่มี

6. ดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีกับภรรยา โดยให้ความรัก ความเข้าใจอย่างแน่นแฟ้นกับภรรยา

7. รับผิดชอบเกี่ยวกับรายได้ของครอบครัว วางแผนเกี่ยวกับรายได้และรายจ่ายของครอบครัวเพื่อให้เกิดความสมดุล

8. ดำรงไว้ซึ่งความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้นำครอบครัว ให้ความสนใจและร่วมรับผิดชอบครอบครัวทุกระยะ ค้นหาว่าควรเป็นบิดาแบบใดจึงประสบความสำเร็จ หาประสบการณ์เพื่อเสริมให้เกิดการเรียนรู้เติบโตและพัฒนาการของบุตร

9. เป็นตัวแทนของครอบครัวกับสังคม ตระหนักว่าตนเป็นผู้ที่บุคคลในครอบครัวยอมรับว่าเป็นผู้มีศักยภาพและมีวุฒิภาวะ สามารถแสดงความคิดเห็นตลอดจนวางแผนเพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่ในสังคมได้

10. เป็นผู้นำครอบครัวอย่างเต็มที่ ค้นหากิจกรรมที่พอใจในครอบครัว มีการปรึกษาหารือกันในครอบครัว ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการสร้างความสุขภายในครอบครัว อีกทั้งพอใจในบทบาทที่เกิดขึ้นใหม่ในชีวิต

จะเห็นว่าครอบครัวในระยะเริ่มมีบุตรนี้ ผู้ที่เป็นบิดาจะต้องมีการปรับตัวต่อบทบาทที่เกิดขึ้นใหม่โดยส่วนหนึ่งบิดาจะต้องมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูทารก เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ทารกมีพัฒนาการที่ดี โดยจะต้องแสวงหาสิ่งที่จำเป็นและเป็นประโยชน์สำหรับบุตร และวางแผนร่วมกับภรรยาในการจัดหาประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่บุตร ดังนั้นการเลี้ยงดูบุตรจึงถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญของบิดาในระยะนี้

บทบาทการเป็นบิดา

บทบาทการเป็นบิดานั้นมิใช่เป็นบทบาทในด้านใดด้านหนึ่ง แต่เป็นบทบาทที่ประกอบด้วยบทบาทต่าง ๆ รวมกัน ได้มีผู้ให้ความหมายและอธิบายเกี่ยวกับบทบาทของบิดาไว้ดังนี้

อัมพล สุอำพัน (2527) ได้สรุปถึงบทบาทของบิดาในอุดมคติว่าควรประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. มีหน้าที่ปกป้องครอบครัวและบุตรให้พ้นจากอันตรายและทำให้บุตรรู้สึกปลอดภัย
2. มีหน้าที่สร้างความอบอุ่นให้แก่ครอบครัวและบุตรให้รู้สึกอบอุ่นและมีความมั่นใจ
3. มีหน้าที่หารายได้ให้กับครอบครัวได้ใช้จ่าย ไม่อึดอัดขัดสน สามารถใช้จ่ายได้ไม่เป็นที่เดือนร้อนเหมาะสมตามฐานะและอัตภาพ
4. มีหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว ในการวางแผนและตัดสินใจในการกิจต่าง ๆ ทำให้ผู้ที่อยู่ในบ้านรู้ทิศทางของครอบครัว รู้ว่าจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร
5. มีหน้าที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว สร้างอารมณ์สันติภาพให้เกิดขึ้นในครอบครัว
6. มีหน้าที่เป็นสามีที่ดี และมีความซื่อสัตย์ต่อภรรยา
7. มีความสำคัญต่อการพัฒนาเอกลักษณ์ทางเพศในบุตรชาย เพราะบุตรชายที่ได้ใกล้ชิดกับบิดาจะเลียนแบบท่าทาง ความคิด พฤติกรรม ลักษณะความเป็นชาย และลักษณะแนวความคิดของความเป็นสุภาพบุรุษจากบิดาทำให้เด็กชายเติบโตขึ้นเป็นชายสมชาย
8. มีหน้าที่วางระเบียบวินัย และเป็นผู้ที่บุตรยำเกรงได้ดีกว่ามารดา ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะของเพศชายเป็นเพศที่เข้มแข็ง จริงจัง และบิดามักมีอารมณ์คงเส้นคงวาว่ามารดา ซึ่งโดยทั่วไปนั้นบิดาจะเป็นบุคคลที่ไม่พูดมากแต่ถ้าพูดอะไรออกไปแล้วมักจะหนักแน่นและมีน้ำหนักบุตรจึงมักเชื่อฟังบิดามากกว่ามารดา ดังนั้นในครอบครัวที่มีบิดาซึ่งใกล้ชิดบุตร จะสังเกตเห็นว่าบุตรมักจะมีระเบียบวินัยและเชื่อฟังตักเตือนในรายที่บิดาใจดีมากเกินไป และไม่มีความจริงจังกับบุตร ซึ่งในลักษณะนี้บุตรจะไม่เกรงกลัวบิดา

9. มีหน้าที่เป็นแบบฉบับของบิดาที่ดีต่อบุตร และต่อมารดา อันจะก่อให้เกิดภาพหรือมโนทัศน์ที่ประทับเป็นความทรงจำ เป็นความสำนึก เป็นประสบการณ์ให้กับบุตรได้ทราบว่าชีวิตครอบครัวเป็นสิ่งที่ดีงาม และเมื่อบุตรเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็จะทำตนเป็นสามี เป็นบิดาที่ดีต่อไป

สุพัตรา สุภาพ (2534, หน้า 60) ได้กล่าวถึงบทบาทของบิดานั้นจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นหัวหน้าครอบครัว โดยเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่น
 - 1.1 หารายได้เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว
 - 1.2 เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองภรรยาและบุตร
 - 1.3 เป็นผู้ช่วยงานในบ้านที่ต้องใช้แรงงาน เช่น ซ่อมแซมสิ่งของ ยกลูกของ ที่มีน้ำหนักมาก ๆ
 - 1.4 เป็นผู้ดูแลความทุกข์สุขของสมาชิกในครอบครัว

2. เป็นบิดาโดยช่วยภรรยาอบรมเลี้ยงดูบุตรและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร
3. เป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดีแก่ครอบครัว
 - 3.1 พาครอบครัวไปเที่ยวนอกบ้านเป็นบางครั้ง
 - 3.2 ให้ของขวัญภรรยาและบุตรในบางโอกาส
 - 3.3 มีอารมณ์ดี ไม่ขุ่นมัว ช่วยให้ครอบครัวมีชีวิตชีวา

ฟิชเบิน (Fishbein, 1984) ได้กล่าวว่า บทบาทของบิดาในวัยเริ่มมีบุตรคนแรกไว้

3 ด้าน คือ

1. บทบาทด้านการเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว (provider role)
2. บทบาทด้านการเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองสมาชิกของครอบครัว (protector role)
3. บทบาทด้านการเลี้ยงดูบุตร (nurturance role)

คูวอลล์ (Duvall, 1967) ได้การแบ่งบทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตรไว้ดังนี้ คือ

1. บทบาทด้านการดูแลทารกทางด้านร่างกายและจิตใจ
2. บทบาทด้านการปกป้องคุ้มครองอันตรายแก่ทารก
3. บทบาทด้านการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการของทารก

สำหรับบทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตรที่ผู้วิจัยศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ใช้การแบ่งบทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตรตามแนวคิดของคูวอลล์ (Duvall, 1967) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ คือ

1. บทบาทด้านการดูแลทารกและด้านร่างกายและจิตใจ

การตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจของบุตรนั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการเจริญเติบโต ซึ่งคูวอลล์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลทารกไว้หลายประการ นอกจากนี้คูวอลล์ยังได้กล่าวไว้ด้วยว่า บิดาควรจะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร ตลอดจนควรจะมีการปฏิบัติเลี้ยงดูทารกด้วยตนเอง (Duvall, 1967, p. 173) ซึ่งในการดูแลทางด้านร่างกายทารกนั้นมีดังนี้

1.1 การดูแลให้ทารกได้รับสารอาหารต่าง ๆ วัยทารกเป็นวัยที่ร่างกายกำลังมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องได้รับสารอาหารอย่างเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย อาหารที่เหมาะสมและมีคุณค่าที่สุดสำหรับทารกก็คือ นมมารดา บทบาทของบิดา คือ สนับสนุนและส่งเสริมให้นมดื่มนมมารดาด้วยนมตนเอง เพราะนมมารดาเป็นอาหารชนิดเดียวในโลกที่ให้คุณค่าแก่ทารกทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การกระตุ้นเตือนภรรยาให้เช็ดหัวนมและเต้านมก่อนให้นมลูกหรือช่วยเหลือในการให้นม สำหรับในกรณีที่มารดาไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาได้หรือจำเป็นต้องใช้นมผสมทดแทนในบางเวลา เป็นโอกาสที่บิดาจะได้มีการช่วยเหลือโดยเป็นผู้ชงนมหรือป้อนนมผสมแก่ทารก

การให้นมผสมแก่ทารกความสะอาดเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะถ้าอุปกรณ์ไม่สะอาด วิธีการเตรียมหรือชมนมไม่ถูกต้อง โอกาสที่เชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายทารก และทำให้เกิดอาการท้องเสีย หรือท้องร่วงได้ ดังนั้นบิดาจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในการเลือกวิธีการเตรียมนม และการทำความสะอาดอุปกรณ์ในการชมนมโดยการต้มหรือึ่งขวดนมอย่างน้อย 10 นาที ตลอดจนการช่วยจัดทำในการให้นมบุตร การช่วยจัดเตรียมของใช้ต่าง ๆ ในการให้นมบุตร เป็นต้น และเมื่อบุตรคุณนมแล้วบิดาอาจช่วยอุ้มบุตรให้เรอ โดยการอุ้มพาดบ่าแล้วลูบหลังบุตรเบา ๆ พร้อมกันนี้ บิดายังต้องช่วยดูแลให้บุตรได้รับนมตามเวลา และเมื่อบุตรต้องการ

1.2 การดูแลให้บุตรพักผ่อนนอนหลับ ทารกแรกเกิดส่วนมากใช้เวลาแทบทั้งหมดในการนอน ต่อมาเมื่ออายุมากขึ้น การนอนหลับพักผ่อนของทารกจะค่อย ๆ ลดลง ลักษณะที่นอนควรเป็นที่นอนที่สะอาดมีเนื้อแน่น เรียบ เมื่อนอนแล้วตัวไม่จมไปในที่นอน สำหรับท่านอนที่ช่วยให้บุตรนอนหลับได้นาน และไม่เสียรูปทรง ได้แก่ ท่านอนคว่ำหรือท่านอนตะแคง ซึ่งมีประโยชน์หลายประการ เช่น ช่วยทำให้อาหารหรือน้ำนมผ่านจากกระเพาะลงสู่ลำไส้ได้เร็วขึ้น ในกรณีที่เด็กแหะหรืออาเจียน การนอนคว่ำหรือนอนตะแคงจะเป็นท่าที่ปลอดภัยกว่าเพราะในท่าที่นอนหลายเด็กอาจสำลักน้ำนมหรืออาหารเข้าทางเดินหายใจได้ง่าย ซึ่งอาจจะเป็นอันตรายต่อเด็ก การนอนคว่ำเป็นท่าที่ช่วยให้เด็กเรอ หรือผายลมได้ดีขึ้น โอกาสที่เด็กจะปวดท้องจากการมีลมคั่งค้างในกระเพาะและลำไส้จะลดน้อยลงด้วย นอกจากนี้เด็กจะหลับได้ทนเพราะมีความอบอุ่นที่หน้าอกทำให้ไม่ใคร่พว

1.3 การดูแลเรื่องการขับถ่าย หลังจากที่บุตรถ่ายเสร็จแล้วบิดาควรจะต้องสังเกตลักษณะของปัสสาวะและอุจจาระของทารก ซึ่งอุจจาระปกติจะมีลักษณะอ่อน ไม่เป็นก้อนแข็ง ไม่มีมูกเลือดปน ไม่เหม็นคาวผิดปกติ โดยปกติทารกไม่ควรถ่ายอุจจาระมากเกินไป 4 ครั้งต่อวัน ส่วนปัสสาวะนั้นทารกจะถ่ายปัสสาวะบ่อยโดยเฉพาะในวันที่มีอากาศเย็น การทำความสะอาดร่างกายภายหลังการถ่ายอุจจาระเป็นสิ่งจำเป็น ไม่ควรปล่อยให้ไวจนอุจจาระแห้งติดกันที่ทวารและผ้าอ้อม หรือให้ปัสสาวะเปียกแฉะ เพราะจะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดก้นเปื่อยได้ บิดาควรทำความสะอาดและเปลี่ยนผ้าอ้อมให้ทารกภายหลังการถ่ายปัสสาวะและอุจจาระ ด้วยการใช้น้ำอุ่นหรือสบู่ล้างทำความสะอาดให้สะอาดหรือล้างด้วยน้ำแล้วเช็ดให้แห้ง หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนผ้าอ้อมผืนใหม่ให้ หลังทารกขับถ่ายต้องดูแลทำความสะอาดและเช็ดให้แห้งทุกครั้งเพื่อป้องกันการหมักหมมและอับชื้นที่จะเกิดกับทารกได้ เนื่องจากระบบภูมิคุ้มกันโรคยังทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์ ทำให้มีความต้านทานโรคต่ำและร่างกายไม่สามารถควบคุมการติดเชื้อเฉพาะที่ได้ (กรรณิการ์ วิจิตรสุคนธ์, 2528, หน้า 106)

1.4 การดูแลทำความสะอาดร่างกาย ทารกควรจะได้รับอาบน้ำทำความสะอาดทุกวันโดยอาบน้ำวันละครั้ง หรือมากกว่านี้ในวันที่มีอากาศร้อน เวลาที่อาบน้ำให้ทารกควรเลือกขณะที่อากาศอบอุ่น เช่น เวลาสาย บ่ายหรือเย็น บิดาควรเป็นผู้อาบน้ำให้บุตรด้วยตนเอง หรือคอยช่วยเหลือมารดาในขณะอาบน้ำให้ทารก ทั้งนี้เพื่อเป็นการเรียนรู้บุตรของตนเองให้ดีขึ้นและเป็นการแสดงความรักที่บิดามีต่อบุตร บิดาควรช่วยเตรียมเครื่องใช้ในการอาบน้ำให้พร้อมและระมัดระวังความปลอดภัยของบุตรอยู่เสมอ หลังจากอาบน้ำให้ทารกต้องเช็ดตัวทารกให้แห้ง อาจจะทาแป้งหรือไม่ทาแป้งก็ได้และสวมเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับอากาศให้กับทารก

1.5 การจัดหา ทำความสะอาดและการจัดเก็บเสื้อผ้า ของใช้สำหรับทารก สำหรับวัยทารกนี้บิดาควรจะจัดหาเสื้อผ้าที่ทำจากเนื้อผ้าชนิดบาง เนื้อนุ่ม เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าสำลี ผ้าขนหนู อย่างนุ่ม และเสื้อควรเป็นชนิดผ่าด้านหลังเพราะสวมใส่ได้ง่ายกว่า ตัวเสื้อควรมีความหลวมเพื่อให้เคลื่อนไหวสะดวก ตะเข็บแบบเรียบเป็นตะเข็บชนิดเข้าถ้ำ สิ่งที่เป็นจำเป็นสำหรับทารกอีกประการหนึ่ง คือ ผ้าอ้อมซึ่งควรมีจำนวนมากพอ ลักษณะเนื้อผ้าควรจะอ่อนนุ่มแต่หนา ซับน้ำได้ดี บิดาควรมีส่วนร่วมในการทำมาสะอาดเสื้อผ้า ผ้าอ้อมของบุตรด้วย

ในการจัดเตรียมของใช้สำหรับทารกนั้น บิดาควรมีการจัดเตรียมให้พร้อมและเพียงพอสำหรับการใช้ สิ่งที่ต้องยึดไว้เป็นหลักการก็คือ ทารกมีภูมิคุ้มกันต่ำเชื่องโรคง่าย ดังนั้นการจัดเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งของเครื่องใช้ที่ควรเตรียมไว้ให้พร้อมสำหรับทารก แบ่งเป็นประเภทตามการใช้งานดังนี้

1.5.1 เครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการนอน เช่น ที่นอนที่เรียบ เนื้อแน่น ผ้าปูที่นอน ผ้ายาง หรือผ้าพลาสติก สำหรับปูกันเปียกชื้น ผ้าห่มเด็ก มุ้ง เป็นต้น

1.5.2 เครื่องใช้เกี่ยวกับการอาบน้ำแต่งตัว ควรแยกใส่ถาดหรือตะกร้าไว้ต่างหาก ไม่ปะปนกับของผู้ใหญ่ เครื่องใช้ที่ควรเตรียมไว้ได้แก่ อ่างสำหรับอาบน้ำ ขันน้ำ ถังน้ำ กาน้ำร้อน หรือกระติกน้ำร้อน สบู่ แป้งโรยตัวเด็ก ผ้าขนหนูผืนเล็กหรือฟองน้ำสำหรับถูตัวเด็ก ผ้าเช็ดตัว เนื้อนุ่ม กล่องใส่ไม้พันสำลี เป็นต้น

1.5.3 เสื้อผ้าและของใช้สำหรับทารก ได้แก่ ผ้าอ้อมเนื้อนุ่ม เสื้อเด็กชนิดผ่าหลัง เสื้อผ้าที่เหมาะสมสำหรับอากาศต่าง ๆ นอกจากนี้เสื้อสำหรับทารกควรทำจากเนื้อผ้าชนิดบาง ซักได้ง่าย แบบง่ายต่อการสวมใส่และถอด ตัวเสื้อมีความหลวมเพื่อให้เคลื่อนไหวสะดวก ตะเข็บแบบเรียบและต้องระมัดระวังเรื่องเส้นด้ายที่หลุดลุ่ย

1.6 การดูแลทางด้านจิตใจ บิดาควรให้ความสนใจ ดูแลเอาใจใส่ทารกด้วยการสัมผัส กอด หรืออุ้มบุตร พุดจาหยอกล้อกับบุตร แม้ว่าบุตรในวัยนี้จะยังพูดไม่ได้ แต่บิดาก็ควรสนใจฟังเสียงของบุตรและให้เวลากับบุตรอย่างสม่ำเสมอ

2. บทบาทด้านการปกป้องคุ้มครองอันตรายแก่ทารก

วัยทารกเป็นวัยของการเริ่มต้นการออกสำรวจโลกรอบ ๆ ตัว แต่ทารกยังไม่มีทักษะในการควบคุมการใช้วัยต่าง ๆ ได้ดีพอ จึงทำให้ทารกไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ในบางครั้งด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จึงอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นกับทารกได้ ดังนั้นบิดาจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับบุตรได้ดังนี้

2.1 การป้องกันอันตรายที่เกิดจากอุบัติเหตุ

2.1.1 บิดาควรมีการจัดสถานที่ภายในบ้านให้ปราศจากสิ่งรบกวนต่าง ๆ ได้แก่ ขุยมะพร้าว เสียงที่ดังเกินไป แสงสว่างที่มากเกินไป เพื่อพร้อมที่จะให้บุตรได้อยู่เมื่อกลับจากโรงพยาบาล

2.1.2 บิดาควรมีการตรวจสอบเครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในบ้านอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการเก็บสิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่จำเป็น และอาจเป็นอันตรายไว้ในที่ที่ปลอดภัย เช่น กาน้ำร้อน กระจกน้ำร้อน ไม้ขีดไฟ ยาต่าง ๆ ของมีคม เตาหีบน้ำร้อน ทำความสะอาดต่าง ๆ ตลอดจนควรสำรวจเครื่องใช้ภายในบ้านที่อาจเกิดอุบัติเหตุกับบุตร ได้แก่ มุมโต๊ะ มุมตู้ที่มีคม บิดาควรจัดการแก้ไขให้เรียบร้อยหรือจัดเปลี่ยนตำแหน่งใหม่ให้ปลอดภัย

2.1.3 บิดาไม่ควรปล่อยให้บุตรอยู่ตามลำพังในที่ที่อาจเกิดอันตรายได้ โดยเฉพาะไม่ควรปล่อยให้บุตรนอนบนเตียงคนเดียวโดยไม่มีที่กั้นเตียง เพราะบุตรอาจพลิกตัวมาริมเตียงแล้วเกิดพลัดตกลงมาได้ นอกจากนี้บิดาควรตรวจสอบลักษณะที่นอนของบุตรซึ่งต้องแข็งแรงพอสมควร เนื่อแน่น เมื่อนอนลำตัวไม่จมลงไปในที่นอน เพื่อป้องกันไม่ให้นอนหลับจนหายใจไม่ออก

2.1.4 ทารกแรกเกิด ยังชันคอไม่ได้ เวลาอุ้มทารกบิดาจะต้องระวังและประคองศีรษะทารกไว้โดยไม่ปล่อยให้ศีรษะทารกเอียงไปมา

2.2 การป้องกันอันตรายที่เกิดจากโรคที่สามารถป้องกันได้ ทารกแรกเกิดจะมีภูมิคุ้มกันโรคน้อยมาก หากจะคอยให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันเองเมื่อเวลามาถึงอาจไม่ทันการ ดังนั้นบิดาจึงควรเอาใจใส่ นำทารกไปรับภูมิคุ้มกันเมื่อถึงกำหนดนัด ส่วนโรคที่ไม่สามารถป้องกันได้ด้วยการให้วัคซีน ที่พบบ่อย เช่น หวัด ปอดอักเสบ ท้องเสีย บิดาจะต้องดูแลและบำรุงร่างกายของทารกให้แข็งแรงอยู่เสมอ โดยไม่นำทารกไปที่แออัด และหลีกเลี่ยงการอยู่ใกล้กับคนที่เจ็บป่วย และเมื่อบุตรมีอาการผิดปกติเล็ก ๆ น้อย ๆ ควรรีบพามารับไปพบแพทย์

3. บทบาทด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการของทารก

วัยทารกเป็นวัยที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเป็นวัยที่ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากมาย บิดานอกจากจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในวัยทารกแล้ว ยังต้องเข้าใจถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทาง

นำไปสู่การจัดสิ่งต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ให้เหมาะสมตามวัยและมีประสิทธิภาพ บทบาทการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการของทารก

3.1 การติดต่อดสื่อสารกับบุตร หมายถึง การที่บิดาติดต่อกับบุตรผ่านทางคำพูดเป็น ภาษาผ่านทางใจ รวมถึงกระแสสัมผัสซึ่งเป็นการสื่อความรักที่มีต่อบุตร ภาษาท่าทาง รวมถึงการ สัมผัสซึ่งเป็นการสื่อถึงความรักที่บิดามีต่อบุตร ภาษาที่ทารกแรกเกิดใช้ในการสื่อให้บิดาทราบว่า ตนเองหิว หรือไม่สุขสบาย คือเสียงร้อง ดังนั้นในช่วงวัยทารกจึงเป็นระยะของการวางรากฐานใน การเปล่งเสียงให้เป็นชนิดเดียวกันกับภาษาในสังคมของตน บิดาจึงมีบทบาทที่สำคัญในการกระตุ้น และส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาด้วยการพูดคุยกับบุตรบ่อย ๆ การพูดคุยควรพูดช้า ๆ และชัดเจน นอกจากการพูดคุยสื่อสารกับทารกแล้ว การต้องการการสัมผัสในวัยทารกนั้นมีความสำคัญมาก เพราะนอกจากการสัมผัสจะช่วยพัฒนาความมั่นใจ ความไว้วางใจต่อโลกภายนอกและความเชื่อใจ ต่อบุคคลรอบข้างแล้ว ทารกยังต้องการการกอดรัด อุ้มชู ถูบได้ และการสัมผัสจากกิจกรรมประจำวัน เช่น ขณะเปลี่ยนผ้าอ้อม การอาบน้ำหรือขณะดุนม เป็นต้น บิดาควรจะแสดงความรักต่อบุตร ด้วยสัมผัสที่อ่อนโยนและอบอุ่นเมื่อมีโอกาสดังนั้นที่ป้อนนมบุตรบิดาก็ควรอุ้มทารกทุกครั้ง เพราะนอกจากจะเป็นการตอบสนองต่อความต้องการทางด้านร่างกายของทารกที่เกิดจากความหิว แล้วยังเป็นการให้ความรัก ความอบอุ่นแก่ทารกไปพร้อม ๆ กัน

3.2 การเล่นกับบุตรและการจัดหาของเล่นให้บุตร การเล่นนั้นจะช่วยส่งเสริม พัฒนาการของบุตร การเลือกของเล่นที่เหมาะสมกับวัยของบุตรนั้นเป็นสิ่งที่บิดาควรคำนึงถึงเป็น อย่างมาก บิดาจึงควรที่จะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของทารกในระยะต่าง ๆ เพื่อจะได้ ทราบว่าทารกมีพัฒนาการอยู่ในระดับใด ซึ่งจะได้เลือกซื้อของเล่นได้เหมาะสม ในระยะแรก ๆ ทารกต้องการฝึกการมองทารกจะเฝ้ามองของเล่นที่มีสีสันสดใส และมีการเคลื่อนไหวได้ หรือของ เล่นที่มีเสียงดัง กรู๊กรู๊ บิดาจึงควรแขวนของเล่นไว้บริเวณที่ใกล้ ๆ ที่บุตรจะมองเห็นได้ ซึ่งทำให้ บุตรเกิดความเพลิดเพลิน

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การที่บิดาเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและช่วยเหลือ มารดาในการทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรนั้น ไม่เพียงแต่เป็นการแบ่งเบาภาระรับผิดชอบของมารดาเท่านั้น แต่ยังเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมการเจริญเติบโตของร่างกายรวมทั้งพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของบุตร ซึ่งจะทำให้บุตรสามารถก้าวไปสู่วัยต่อไปได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมเลี้ยงดูบุตร ของบิดายังเป็นการส่งเสริมสัมพันธภาพให้เกิดความแน่นแฟ้นขึ้นระหว่างบิดา มารดา และบุตรได้ เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดครอบครัวที่มีแต่ความอบอุ่น ความรักใคร่ และความเข้าใจซึ่งกันและกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาจึงมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบิดา

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้บทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตร

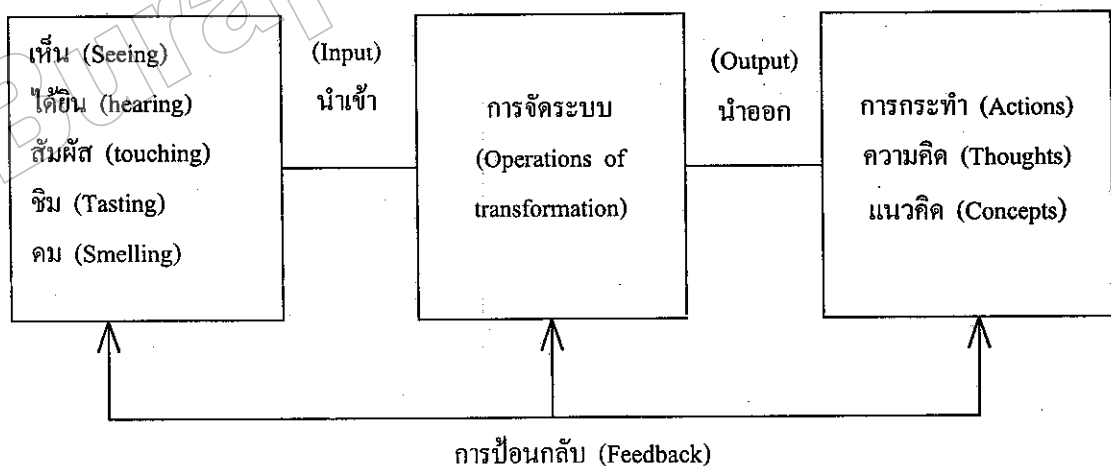
ในทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ นั้น ถือว่าการรับรู้เป็นสภาพทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับ จิตวิทยาสังคมและพฤติกรรม นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการรับรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

กรณีการ์ สุวรรณโคต (2527, หน้า 464-465) กล่าวว่า การรับรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้เลือก จัดประเภท และแปลความหมายของสิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อมที่มากระตุ้นประสาทการสัมผัสและพาตพิงข้อมูลทีแปลนี้ไปสู่การกระทำที่มีความหมาย

เทพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ (2529, หน้า 6) กล่าวว่า การรับรู้ หมายถึง กระบวนการในการเลือกรับ การจัดระเบียบและการแปลความหมายของสิ่งเร้าที่บุคคลพบเห็น หรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยในสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ

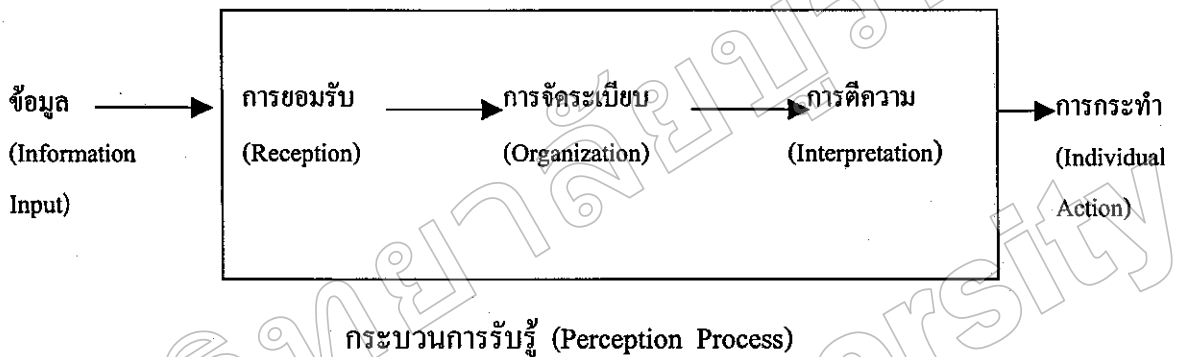
ประภาเพ็ญ สุวรรณ และสวิง สุวรรณ (2536, หน้า 41) กล่าวว่า การรับรู้ เป็น กระบวนการจิตวิทยาของบุคคล การรับรู้ช่วยให้บุคคลมีความจำ ความคิด หรือการเรียนรู้ บุคคล จะรับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้โดยการที่บุคคลรับพลังงานจากสิ่งเร้าซึ่งจะเร้าประสาทสัมผัส แล้ว ประสาทสัมผัสจะเข้ารหัสพลังงานนั้นผ่านมาทางเส้นประสาท และเส้นประสาทจะส่งข้อมูลต่อไป ยังสมอง ซึ่งขั้นสุดท้ายของกระบวนการจะเป็นการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งเร้านั้น ๆ

ฮุสซ์ และโบวดิทซ์ (Huse & Bowditch, 1973, p. 94) กล่าวว่าบุคคลแต่ละคนเป็น เสมือนระบบชนิดหนึ่งที่สามารถรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งเข้ามาสู่ตนโดยผ่านประสาทสัมผัส ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การชิมและการดม จากนั้นข้อมูลทีเข้ามาจะได้รับการจัดระบบ และกลายมาเป็นสิ่งที่รับรู้ โดยสามารถตอบสนองเป็นการกระทำ ความนึกคิด แนวคิด ดังภาพที่ 2



ภาพที่ 2 กระบวนการรับรู้ของฮุสซ์ และโบวดิทซ์

เชอร์เมอร์ฮอร์น ฮันท์ เจมส์ และออสบอร์น (Schermerhorn, Hut, Jame & Osborn, 1982, pp. 409-410) กล่าวถึง กระบวนการรับรู้ว่า การรับรู้เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาเบื้องต้น ในการตีความสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่ได้สัมผัส เพื่อสร้างประสบการณ์ที่มีความสำคัญสำหรับผู้รับการรับรู้ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัจเจกบุคคลมีความแตกต่างกัน ไม่มีบุคคลใดที่จะมีการรับรู้เหมือนกับบุคคลอื่นที่ เดียวเพราะเมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้า หรือสิ่งรับรู้ก็จะประมวลสิ่งรับรู้นั้น เป็นประสบการณ์ที่มีความ หมายเฉพาะตัวเอง ดังภาพที่ 3



ภาพที่ 3 กระบวนการรับรู้ของเชอร์เมอร์ฮอร์น ฮันท์ เจมส์ และออสบอร์น

สรุป การรับรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ภายหลังได้รับสิ่งเร้า หรือ ข้อมูลต่าง ๆ แล้วเกิดการเลือก การจัดระบบ การแปลความ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ภายในและ ภายนอกตัวบุคคลมาประกอบการแปลความสิ่งเร้านั้น ๆ ให้กลายเป็นการรับรู้ และการตอบสนอง ซึ่งออกมาในรูปของความคิด หรือการกระทำ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การรับรู้นั้นมีผลต่อการปฏิบัติ และการแสดงออกในพฤติกรรมของบุคคล เมื่อได้รับสิ่งเร้าหรือข้อมูลต่าง ๆ แล้วตีความออกมา เป็นการกระทำ ดังนั้น การรับรู้บทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตร จึงน่าจะมีผลต่อการปฏิบัติหรือ การมีส่วนร่วมของบิดาในการเลี้ยงดูบุตรเช่นกัน

แนวคิดการพยาบาลโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (family – centered care)

ในช่วงพัฒนาการของพยาบาลระยะแรกๆ ได้มีการนำแนวคิดการพยาบาลแบบบุคคลเป็น องค์กรรวม มาประยุกต์ใช้ในการพยาบาลผู้สูงอายุและการพยาบาลเด็ก พบว่าการพยาบาลที่ดี การดูแลแบบองค์กรรวมจะยึดครอบครัวเป็นศูนย์กลางของการพยาบาลมากกว่าบุคคล และมีผู้ให้ ความหมาย การพยาบาลโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง ดังนี้

190490

306.874
06694

การพยาบาลโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง เป็นการดูแลที่เน้นเด็กและสมาชิกในครอบครัว โดยจัดให้มีกิจกรรมในโรงพยาบาลให้ใกล้เคียงกับที่บ้านมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การดูแลเด็กที่เน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลางนั้น มาจากความเชื่อที่ว่า เด็กจะได้รับประโยชน์จากการที่มีบิดามารดาอยู่ด้วยในโรงพยาบาล (Coyne, 1995, pp. 733- 740)

การพยาบาลโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง คือ การดูแลที่ครอบคลุมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจและจิตวิญญาณ ตามความต้องการของครอบครัว การให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนการดูแลและตอบสนองความต้องการของสมาชิกครอบครัว โดยคำนึงถึงโครงสร้างของครอบครัว ประวัติความเป็นมา ทางเลือกของครอบครัว จุดอ่อนจุดแข็งและความต้องการของครอบครัวอย่างแท้จริง (Phillip, 1996, p. 3)

การพยาบาลมารดาและทารกโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (family – centered care) คือ การปฏิบัติต่อครอบครัวด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีของบุคคลด้วยความเชื่อว่าการตกลงใจของครอบครัวในเรื่องการดูแลที่ต้องการเป็นการตัดสินใจที่ดีที่สุด หลักการในการดูแล คือ เพื่อส่งเสริมสุขภาพดีและความปลอดภัยแก่มารดาและทารกและส่งเสริมภาระกิจของบิดา มารดาและทารกและสมาชิกในครอบครัวในประสบการณ์คลอด การสอนทักษะและวิธีการเลี้ยงดูลูกและการเป็นบิดา มารดาให้กับบิดามารดา เพื่อที่บิดาและมารดาจะมีความเชื่อมั่นในความสามารถในการเลี้ยงดูบุตรได้ต่อไป (อุษา เชื้อหอม, 2541, หน้า 32-33)

โดยสรุปแล้วการพยาบาลโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง คือ การให้การศึกษาแก่ บิดา มารดาอย่างครอบคลุมในระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอดและระยะหลังคลอด โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และจัดสภาพแวดล้อมให้สุขสบาย ส่งเสริมบิดามารดาให้สามารถเลี้ยงดูบุตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพยาบาลผู้ดูแลต้องคำนึงถึงอารมณ์และจิตสังคมของมารดาและครอบครัวเป็นสำคัญ

องค์ประกอบสำคัญของการพยาบาลโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (รุจา ภูไพบูลย์, 2541, หน้า 33-34) ได้แก่

1. ควรบอกครอบครัวตามบริบทของลักษณะสังคมและศาสนา
2. มีการประเมินความต้องการด้านร่างกายและอารมณ์ของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้การช่วยเหลือและสนับสนุน
3. ครอบครัวต้องการข้อมูลที่แจ้งชัดเกี่ยวกับความเจ็บป่วยเพื่อจะได้สามารถมีส่วนร่วมในการดูแลได้อย่างเหมาะสม
4. พยาบาลต้องมีการประเมินและวางแผนการดูแลร่วมกับครอบครัว
5. หากครอบครัวเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการใช้เทคโนโลยีในการดูแล ควรได้รับการประเมินความสามารถและตอบสนอง

6. ส่งเสริมการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามปกติ

7. ประเมินความเจ็บป่วยต่อครอบครัวและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนทั้งที่บ้านและในโรงพยาบาล

จะเห็นได้ว่าพยาบาลจะต้องมีบทบาทที่สำคัญในการที่จะให้การพยาบาลมารดาและทารกที่เน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง และสำหรับการดูแลมารดาในระยะหลังคลอดนี้ถือได้ว่าเป็นระยะที่สำคัญที่จะต้องเน้นการพยาบาลมารดาและทารกโดยยึดครอบครัวเป็นศูนย์กลาง เพราะในระยะนี้ถือได้ว่าเป็นระยะวิกฤติของครอบครัว เนื่องจากบิดามารดาต้องมีการรับบทบาทใหม่ ทั้งยังขาดประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ เช่น การปฏิบัติตัวในระยะหลังคลอดของมารดา การปฏิบัติบทบาทของบิดาและมารดา รวมไปถึงวิธีการเลี้ยงดูบุตร ฯลฯ อาจจะส่งผลให้บิดามารดาเกิดความยุ่งยากใจแต่ถ้าพยาบาลได้ตระหนักถึงส่วนนี้โดยเข้ามาให้ความรู้แก่บิดาและมารดา เพื่อให้มีการรับรู้และเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้อง ย่อมจะเป็นผลดีและยังเป็นการดูแลที่เน้นครอบครัวด้วย จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ให้มารดาเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนบิดาในครั้งนี้ด้วย และเนื้อหาที่สอนก็เป็นเรื่องของวิธีการเลี้ยงดูทารกที่บิดาควรทราบเพื่อที่จะได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือมารดาในการเลี้ยงดูบุตรต่อไป

การเลี้ยงดูทารก

วัยทารกเป็นวัยเริ่มต้นของมนุษย์ที่สำคัญที่สุด หากทารกได้รับการเลี้ยงดูและการเอาใจใส่ที่ดีตั้งแต่ระยะแรกเริ่มจะส่งเสริมให้ทารกนั้นเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์แข็งแรงต่อไปในการเลี้ยงดูทารกนั้นเป็นหน้าที่ของบิดาและมารดาาร่วมกัน แต่การที่บิดามารดาจะให้การดูแลทารกได้ดีนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่บิดามารดาจะต้องได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลทารกมาก่อน ซึ่งบุคคลที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลทารกแก่บิดามารดาได้ดีที่สุด ก็คือ พยาบาล ทั้งนี้เพราะพยาบาลเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยและญาติมากที่สุด และเป็นบุคคลที่เข้าใจและทราบปัญหาของผู้ป่วยและญาติมากที่สุดด้วย สำหรับความรู้ที่ควรจะให้แก่บิดามารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูทารกนั้น ประกอบด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (ชมมาตร พจนมาตร์, 2532)

1. การดูแลทำความสะอาดร่างกายที่สำคัญ ได้แก่ การอาบน้ำทารก และการทำความสะอาดร่างกายหลังจากที่ทารกถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ การอาบน้ำทารกให้ประโยชน์หลายประการ คือ ช่วยกระตุ้นการไหลเวียนโลหิต ผิวหนังสะอาดป้องกันการติดเชื้อและทำให้ทารกสุขสบาย และในขณะที่อาบน้ำจะได้สำรวจดูความผิดปกติต่าง ๆ ของทารกอีกด้วย (พาณี จารุพันธ์, 2538, หน้า 98) การอาบน้ำผู้อาบจะต้องเตรียมของใช้สำหรับทารกให้พร้อมก่อน ทั้งของที่จะใช้สำหรับอาบน้ำและของที่จะใช้สำหรับแต่งตัว และเช็ดสະคือหลังจากอาบน้ำเสร็จแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

สมุนไพรที่ใช้อาบน้ำให้ทารกนั้นจะต้องเป็นสมุนไพรชนิดอ่อน ไม่มีกรดมาก และน้ำที่ใช้อาบก็จะต้องเป็นน้ำอุ่นด้วย การอาบน้ำให้ทารกที่สายสะดือยังไม่หลุดควรระมัดระวังอย่าให้ถูกบริเวณสะดือ จะทำให้สะดือและติดเชื้อมีได้ง่าย และหลดยากการทาแป้งให้ทารกหลังอาบน้ำควรหลีกเลี่ยงการทาบริเวณใบหน้า เพราะอาจจะทำให้เกิดการระคายเคืองได้ นอกจากนี้ในวันที่อากาศเย็นหรือฝนตกมีละอองฝน หรือทารกไอ จามบ่อยๆ ไม่ควรสระผมให้ทารกเพราะจะทำให้ทารกเป็นหวัดได้ง่าย และทารกที่มีไข้ไม่ควรจะอาบน้ำให้ ควรเช็ดตัว แทน ขา ให้สะอาดก็พอ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานที่ที่อาบน้ำสำหรับทารกควรหลีกเลี่ยงสถานที่ที่มีลมโกรก เพราะจะทำให้ทารกหนาว

ส่วนการทำความสะอาดทารกภายหลังการที่ถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะเสร็จแล้วนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่บิดามารดาไม่ควรปล่อยทิ้งไว้จนอุจจาระแห้งเพราะจะทำให้ทำความสะอาดยาก การทำความสะอาดควรใช้ผ้าที่นุ่มหรือสำลีชุบน้ำแล้วบิดให้หมาด เช็ด และทำความสะอาด และภายหลังการทำความสะอาดแล้วต้องรีบเช็ดให้แห้งทุกครั้งเพื่อป้องกันกันเปื่อย ผ้าที่ใช้เช็ดหรือทำความสะอาดให้ทารกจะต้องเป็นผ้าที่ไม่หยาบแข็งเพื่อไม่ให้ระคายเคืองต่อผิวของทารก

2. การป้องกันการติดเชื้อแก่ทารก เป็นสิ่งที่บิดามารดาจะต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง เพราะทารกคลอดใหม่มีความต้านทานต่ำ ผู้เป็นบิดามารดาจะต้องทราบหลักสำคัญในการป้องกันการติดเชื้อในทารกเกิดใหม่ คือ ผู้เกี่ยวข้องทุกคนจะต้องรักษาความสะอาด ต้องล้างมือก่อนและหลังจับต้องทารกเสมอ ผู้ที่มีอาการแสดงการติดเชื้อต่างๆ เช่น จาม ไอ มีน้ำมูกไม่ควรเข้าใกล้ทารกเพราะจะทำให้ทารกติดเชื้อได้ง่าย และผู้เลี้ยงดูทารกจะต้องตัดเล็บให้สั้น และควรเก็บผมให้เรียบร้อยไม่รุงรังด้วย นอกจากนี้ห้องหรือสถานที่ที่ทารกอยู่อาศัยจะต้องปราศจากฝุ่นละออง อากาศถ่ายเทสะดวก แสงแดดส่องถึง ห่างไกลจากเสียงรบกวน และไม่ควรนำทารกไปในย่านชุมชน

3. การให้นมมารดาแก่ทารก ควรแนะนำให้เลี้ยงทารกด้วยนมมารดาอย่างน้อย 4 เดือน เพราะนมมารดามีประโยชน์แก่ทารกมาก มีคุณค่าอาหารครบตามที่ทารกต้องการ สะดวก สะอาด ปลอดภัย และประหยัด วิธีการให้นมทารกอาจทำได้ทุก 3-4 ชั่วโมงหรือตามความต้องการของทารก มารดาจะต้องทำความสะอาดมือ และเช็ดหัวนม เต้านมให้สะอาดก่อนให้นมแก่ทารกและเมื่อจะเปลี่ยนให้ทารกดูดนมอีกข้างหนึ่ง มารดาจะต้องกดคางหรือกดข้างมุมปากเบาๆ แล้วทารกจะคายหัวนมออก วิธีนี้จะทำให้ไม่เกิดหัวนมถลอกหรือมีบาดแผล เมื่อเสร็จแล้วให้มารดาล้างหรือเช็ดเต้านม หัวนมให้สะอาด ซับให้แห้ง ใส่ยกทรงขนาดพอเหมาะเพื่อพยุงเต้านมไว้ ในการดูดนมของทารกจะใช้เวลาดูดประมาณ 5-20 นาที หลังจากให้นมทารกแล้วต้องอุ้มพาดบ่าหรือจับนั่งตรงตักมารดา ลูบหลังเบาๆ เพื่อให้ทารกเรอเอาลมออกมา ใช้เวลาประมาณ 5-10 นาที แล้ววางทารกลงบนที่นอนในลักษณะตะแคงขวา เพื่อให้น้ำนมผ่านสู่กระเพาะได้ดีขึ้น (พณิ จารุพันธ์, 2538, หน้า 72)

4. วิธีการสังเกตอาการผิดปกติเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เกิดขึ้นกับทารก และวิธีแก้ไข ซึ่งต้องแนะนำให้บิดามารดา ได้รู้จักสังเกตอาการผิดปกติง่าย ๆ ตั้งแต่ศีรษะ โดยสังเกตขณะสระผม ศีรษะไม่ควรจะมีรังแคติด และสกปรก ควรแนะนำให้มารดาสระผมให้แก่อารกเวลาอาบน้ำด้วย

4.1 หู ควรระวังอย่าให้น้ำเข้าหูเวลาอาบน้ำทารก และควรใช้ไม้พันสำลีเช็ดหูทั้ง 2 ข้าง หลังจากอาบน้ำเรียบร้อยแล้ว

4.2 ตา ทารกอาจจะตาเหลืองได้ เนื่องจากขาดน้ำ มารดาควรให้ดื่มน้ำต้มสุกมาก ๆ และก่อนถูกต้องบริเวณตา ควรทำความสะอาดมือก่อนทุกครั้ง ถ้าตาของทารกมีอาการอักเสบหรือเป็นหนองต้องนำไปให้แพทย์ตรวจทันที ทารกบางคนอาจจะมีรอยจุดเลือดออกในตา ซึ่งจุดเลือดนี้ จะสามารถหายไปได้เองภายใน 3-7 วัน

4.3 การทำความสะอาดจมูก ปาก และคอทารกนั้น จมูกควรใช้ไม้พันสำลีเช็ดค่อย ๆ ส่วนภายในปาก กระพุ้งแก้ม เพดาน อาจจะมีจุดขาว ๆ เล็กขนาดเท่าหัวเข็มหมุด ซึ่งจะหลุดหายไปเองห้ามแกะ เพราะเป็นอาการผิดปกติที่มักเกิดขึ้นกับทารก

4.4 ทารกที่ผิวหนังลอก และถลอกในรายที่เป็นมาก ๆ ควรระวังเรื่องความสะอาด หรือใช้น้ำมันมะกอกเช็ดหลังอาบน้ำ ถ้ามีรอยแดงตามข้อพับ ควรเช็ดให้แห้งและทาแป้งเพราะถ้าทิ้งไว้จะเปื่อยเป็นแผล

ผด ผื่นที่เกิดขึ้นกับทารกเนื่องจากอากาศร้อน เสื้อผ้าเด็กอ่อนควรใส่ให้ถูกต้องตามฤดูกาล หนาวควรใส่เสื้อผ้าที่บางเบาและอ่อนนุ่มเพื่อให้ระคายเคืองผิวเด็ก หน้าหนาวควรใส่เสื้อผ้าที่ค่อนข้างหนา อาจจะเป็นผ้าสำลีก็ได้ แต่อย่าห่อทารกมากเกินไปจะทำให้ทารกอึดอัด สำหรับบางรายทารกอาจมีตุ่มหนองและไม่ใช่แผลพุพอง อาจจะใช้สบู่อย่างอ่อนและทาแป้ง

ถ้าคันเปื่อย ควรระวังเรื่องความสะอาด ภายหลังทารกถ่ายอุจจาระปัสสาวะต้องล้างน้ำและเช็ดให้แห้งทุกครั้ง งดนุ่งผ้าอ้อมในรายที่คันเปื่อย ใช้ผ้าอ้อมที่สะอาดรองกันเฉย ๆ กันเปื่อย อาจเนื่องมาจาก ท้องเดิน หรือปัสสาวะเป็นกรด ควรปรึกษาแพทย์ ถ้าทารกถ่ายอุจจาระบ่อยครั้ง ควรสังเกตลักษณะ ถ้าเป็นน้ำสีเขียวใสหึ่งคนม และให้น้ำชาชงอ่อน ๆ หรือน้ำผสมผงเกลือแร่แทน ถ้าอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์

ถ้าท้องผูก ควรให้น้ำสัปดาห์ละทุกวัน ให้ดื่มน้ำมาก ๆ หรืออาจจะใช้ยาเหน็บทวารหนัก หรือเหลาสบู่เป็นแท่งเล็ก ๆ เหน็บทวารหนัก ถ้าปฏิบัติเช่นนี้แล้วทารกยังไม่ถ่ายอุจจาระควรปรึกษาแพทย์

การถ่ายปัสสาวะ ถ้าทารกถ่ายปัสสาวะไม่ออกหรือไม่ถ่ายปัสสาวะ ต้องสังเกตดูอวัยวะสืบพันธุ์ด้วยในเด็กชาย อาจเกิดจากหนังหุ้มองคชาติปิด (phimosis) ซึ่งจะเกิดปัญหาเมื่อโตขึ้น สำหรับในเด็กหญิงควรทำความสะอาดโดยใช้สำลีชุบน้ำอุ่นเช็ดทุกครั้งหลังจากอุจจาระและปัสสาวะ

4.5 อาการสำรอก เกิดเนื่องจากการให้อาหารทารกมากเกินไปหรือพบบ่อยเกินไป
 ท้องนมเร็วเกินไป จึงทำให้เกิดลมและจุกเสียดในกระเพาะ หลังจากให้นมทารกควรยกทารกพาดบ่า
 ถูกลึงเบา ๆ เพื่อให้เรอเอาลมออกมา

อาการร้องกวนของทารก บิดามารดาต้องสังเกตอาการร้องของทารกกว่าร้องเพราะหิว
 หรือได้รับความเจ็บป่วย เช่น ร้องแล้วมือเท้ากำ ขกแขนขาขึ้น แสดงว่าปวดท้อง หรือร้องเพราะ
 ทำอะไรเบื่อจน ควรเปลี่ยนผ้าให้ใหม่ เป็นต้น

สิ่งสำคัญที่บิดามารดาจะละเลยเสียมิได้ในการดูแลทารกแรกเกิด คือ ด้านจิตใจของ
 ทารกซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเท่าๆ กับด้านร่างกายทารก ทารกขณะนี้ต้องการความรัก ความอบอุ่นจาก
 บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู ถึงแม้ว่าจะเลี้ยงดูให้ดีเพียงไรก็ตาม ถ้าหากขาดความรักความอบอุ่นทาง
 ด้านจิตใจแล้วทารกมักจะเจริญเติบโตได้ไม่ดีเท่าที่ควร สิ่งที่ทารกปรารถนาทางด้านจิตใจนี้ตัวทารก
 เองก็ไม่รู้ ดังนั้นผู้ที่เป้นบิดามารดาควรระลึกอยู่เสมอว่านอกจากความสุขทางด้านร่างกายแล้ว
 ทารกยังต้องการความรัก ความอบอุ่นทางด้านจิตใจด้วย โดยบิดามารดาจะต้องสัมผัสทารกอย่าง
 นุ่มนวล กอดรัดอุ้มชู ดูแลและให้ความสุขสบายปราศจากสิ่งรบกวน และอันตรายต่าง ๆ ตลอดจน
 ความสะอาด

วิธีการให้ความรู้แก่บิดา

ให้หลักการตามวิธีการสอนผู้ใหญ่ ดังนี้

ตามทฤษฎีการสอนผู้ใหญ่ นั้น มีอยู่ 4 ประเด็นใหญ่ๆที่มีความสำคัญและเป็นความ
 เชื่อว่าที่ได้รับการยอมรับว่าแตกต่างออกไปจากการสอนเด็กๆ ดังนี้ (Knowles, 1978, pp. 55- 59)

1. การเปลี่ยนแปลงด้านมโนภาพแห่งตน (changes in self-concept) จุดที่บุคคล
 ประสบผลสำเร็จในด้านมโนภาพแห่งตนในการเป็นผู้นำตนเอง ก็คือ ลักษณะทางจิตวิทยาการเป็น
 ผู้ใหญ่ และสิ่งสำคัญก็คือ ต้องพยายามทำให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในการเรียนการสอน
 ให้มากที่สุด

2. บทบาทของประสบการณ์ (the role of experience) บุคคลที่เริ่มบรรลุนิติภาวะแล้ว
 จะเริ่มสะสมประสบการณ์ที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งประสบการณ์นั้นนับว่าเป็นแหล่งที่มีคุณค่าสูง
 ยิ่งสำหรับการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นการช่วยขยายโลกทัศน์ของผู้ใหญ่คนอื่น ๆ ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น
 เพื่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ หลายๆ ด้าน

3. ความพร้อมในการเรียน (readiness to learn) บุคคลจะมีวุฒิภาวะให้เกิดความพร้อม
 ในการเรียนรู้อันเป็นผลมาจากการพัฒนาทางชีววิทยาและแรงกดดันทางด้านความต้องการเกี่ยวกับ

วิชาการ ส่วนที่สร้างความพร้อมมากขึ้น ก็คือ ผลพัฒนาของภาระหน้าที่ (tasks) ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคม

4. การทำให้การเรียนรู้มีความเหมาะสม (orientation to learning) เด็ก ๆ จะได้รับการวางเงื่อนไขให้ได้รับการเรียนรู้ในลักษณะการยึดเอาเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง (subject-centered) ในขณะที่ผู้ใหญ่ส่วนมากมักจะมีการเรียนรู้โดยอาศัยปัญหาเป็นศูนย์กลาง (problem-centered) เพราะผู้ใหญ่ขาดความรู้และประสบการณ์ของการแก้ปัญหาในขณะนั้น ดังนั้น ผู้ใหญ่จึงต้องการที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในอนาคตอันใกล้หรือโดยเร็วที่สุด

สำหรับวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้สอนสามารถที่จะนำมาใช้ในการสอนผู้ใหญ่ นั้นสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ด้วยกัน ดังนี้ (Jarvis, 1983, pp. 130-156)

1. วิธีการสอนโดยใช้ครูเป็นศูนย์กลาง (teacher-centered methods) เป็นวิธีที่ผู้สอนเป็นผู้นำและเป็นผู้ดำเนินการ จัดเป็นวิธีการสอนที่พยายามให้ความรู้ ข้อมูลและข้อเท็จจริงแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ สำหรับวิธีการที่นำมาใช้ในการสอนผู้ใหญ่อยู่บ่อยๆ มี 5 วิธีการด้วยกัน คือ วิธีการสาธิต การอภิปรายด้วยการชี้แนะ การอภิปรายด้วยการควบคุม การอภิปรายโดยการบรรยาย และวิธีการบรรยาย
2. วิธีการสอนโดยใช้นักศึกษาเป็นศูนย์กลางแบบกลุ่ม (student-centered group methods) เป็นวิธีการที่มีลักษณะที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้จะเป็นการนำเอาความรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียนมาสู่สถานการณ์การเรียนการสอนด้วยเพื่อน (peer teaching) สำหรับวิธีการสอนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ การระดมพลังสมอง การปริศนาหรือในกลุ่ม การโต้เถียง การอภิปรายกลุ่ม การอภิปรายเป็นคณะ บทบาทสมมติ การสัมมนา ทศนศึกษา การประชุมเชิงปฏิบัติการ
3. วิธีการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางรายบุคคล (individual student-centered methods) เป็นวิธีการที่มีส่วนคล้ายและส่วนที่แตกต่างจากแบบที่ 2 ทั้งนี้จะเป็นวิธีการที่เน้นเฉพาะผู้เรียนแต่ละบุคคลเท่านั้น เพื่อที่ผู้เรียนจะสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งมีลักษณะที่หลากหลายในวิธีการเรียน จากการเลือกเรียนด้วยตนเอง หรือการให้ผู้สอนกำหนดกิจกรรมให้ก็ได้ เช่น การกำหนดงานให้ปฏิบัติ คอมพิวเตอร์ช่วยการเรียน และการสอนทางไกล วิธีการสอนผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพ

เพื่อให้ผู้เรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์การสอนที่ควรนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1. เลือกวิธีการสอนที่ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมด้วยการปฏิบัติด้วยตนเอง การที่ผู้เรียนมีโอกาสมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนมีโอกาสค้นพบปัญหาต่างๆด้วยตนเอง โดยมี

ความเชื่อว่า การค้นพบปัญหาด้วยตนเองเป็นวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (Apps, 1991) และจากรายงานการวิจัยของ สมคิด อิศระวัฒน์ (2543) เกี่ยวกับวิธีการสอนที่ควรนำมาใช้สอนผู้ใหญ่ตามความเห็นของผู้เรียนซึ่งเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ วิธีการที่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อัญชลี ชาติกิตติสาร (2542) ที่พบว่า ผู้สอนควรจัดประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนทำด้วยตนเอง และผู้สอนบอกแล้วให้ผู้เรียนลองทำด้วยตนเองจากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าวิธีการสอนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน คือ วิธีการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีโอกาสได้ปฏิบัติด้วยตนเอง

2. จัดลำดับเนื้อหาวิชาที่ง่ายต่อความเข้าใจ

2.1 เรียงลำดับเนื้อหาจากสิ่งที่ย้ำไปหาสิ่งที่ยาก เพราะเนื้อหาที่ง่ายจะไม่มี ความซับซ้อนมาก เป็นเนื้อหาที่ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจอยู่แล้ว จึงช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

2.2 เรียงลำดับเนื้อหาจากสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่ไกลตัวหรือสิ่งที่ไม่คุ้นเคย ผู้เรียนจะสามารถถ่ายโยงความรู้และเข้าใจในความรู้ใหม่ได้เร็วขึ้นเนื่องจากสิ่งที่ใกล้ตัวเป็นสิ่งที่ผู้เรียนมีความเข้าใจและนึกภาพออก

2.3 จัดลำดับเนื้อหาจากสิ่งที่ป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่ป็นนามธรรม โดยเริ่มจากสิ่งที่ผู้เรียนมองเห็นภาพ และหากผู้สอนรู้จักลำดับเนื้อหาตามแนวคิดข้างต้น ประกอบการอธิบายหรือยกตัวอย่างก็จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องและเข้าใจมากขึ้น

3. สร้างบรรยากาศภายในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้

3.1 มีวิธีการนำเสนอหลายรูปแบบโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของบทเรียน ผู้เรียน เวลา สถานที่ และอุปกรณ์เป็นหลัก

3.2 ใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอน

3.3 มีการประเมินผลขณะกำลังสอนและเมื่อเสร็จสิ้นการสอน

3.4 สามารถทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ต่อไปได้ด้วยตนเอง มีการผสมผสานระหว่างความรู้เก่ากับความรู้ใหม่

3.5 มีการกระตุ้นและจูงใจผู้เรียน เช่น ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าสิ่งที่ได้รับคุ้มค่ากับเวลา ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม แสดงความชื่นชมในผลงาน บอกถึงความก้าวหน้าของผู้เรียนและให้ในสิ่งที่ผู้เรียนต้องการ

4. เพิ่มคุณภาพการสอนด้วยการนำทักษะต่างๆมาใช้ ทักษะที่ผู้สอนใช้อยู่เป็นประจำ ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต การอธิบายและการยกตัวอย่าง ถ้าผู้สอนสามารถใช้ทักษะดังกล่าวได้ดีในช่วงเวลาที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนรู้เรื่องและมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นในการเลือกวิธีการให้ความรู้แก่บิดามารดาในระยะหลังคลอด ซึ่งเป็นความรู้ในเรื่องวิธีการเลี้ยงดูบุตรนั้น เมื่อพิจารณาตามหลักการนี้แล้ว ควรทำให้ลักษณะนามธรรมเป็นรูปธรรมเพื่อสื่อความหมายได้ชัดเจน ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการสอนแบบรายบุคคลซึ่งประกอบด้วยวิธีการบรรยายและการสาธิต หลังจากนั้นจึงให้บิดาทดลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเองโดยมีผู้วิจัยและมารดาคอยให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดเพื่อให้บรรยากาศในการสอนเป็นกันเอง ซึ่งจะเป็นการพยาบาลที่ยึดหลักการพยาบาลมารดาและทารกที่เน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง ที่จะส่งเสริมภารกิจของบิดา มารดา ทารกและสมาชิกในครอบครัว โดยการสอนทักษะและวิธีการเลี้ยงดูบุตรและการเป็นบิดา มารดา ให้ทั้งบิดาและมารดาเพื่อบิดามารดาจะมีความเชื่อมั่นในความสามารถที่จะเลี้ยงดูบุตร (อุษา เชื้อหอม, 2541, หน้า 32-33) การสอนในงานวิจัยครั้งนี้มีรายละเอียด ดังนี้

1. วิธีการสอนรายบุคคล มีความสำคัญ คือ

1.1 สามารถให้ความรู้ ความเข้าใจแก่บุคคลได้อย่างสะดวก

1.2 สามารถช่วยแก้ปัญหาส่วนตัวได้ โดยการวิเคราะห์ปัญหาและให้คำปรึกษา

แนะนำเฉพาะบุคคล

1.3 ผู้รับความรู้มีโอกาสได้ซักถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ตามความต้องการ

1.4 สามารถชักชวนให้บุคคลทำตามสิ่งที่ต้องการได้

1.5 ช่วยสอนทักษะพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แก่บุคคลเฉพาะรายได้

1.6 สามารถกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยการอธิบายเหตุผล

และเสนอข้อมูลที่เป็นจริงให้ทราบ

2. วิธีการบรรยาย การบรรยายเป็นวิธีพื้นฐานของการถ่ายทอดจากผู้รู้ไปยังผู้เรียน เป็นการพูดที่แสดงถึงความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลจริงและเปลี่ยนแปลงความคิดของกลุ่มบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เนื้อหาสำหรับการบรรยายต้องจัดลำดับให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องและควรมีการเน้น โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตลอดจนมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมประกอบในจุดเน้นให้ผู้เรียนรับรู้ หรือมีการใช้สื่อประกอบคำบรรยาย เพราะนอกจากจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมากขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย การบรรยายจะมีประสิทธิภาพเมื่อ

2.1 ผู้บรรยายมีความรู้ที่ดีในเรื่องที่จะบรรยาย

2.2 ผู้เรียนทุกคนต้องการที่จะรับฟังเนื้อหาเรื่องเดียวกัน ในขณะเดียวกัน

2.3 มีการแจกเอกสาร เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองและเอกสารเป็นทางในการ

อภิปรายเพื่อเป็นการติดตามการบรรยาย

ข้อเสียของวิธีการบรรยายคือ ความคงทนในการเรียนรู้ (retention) เกิดขึ้นได้น้อย การเรียนรู้ของผู้เรียนจะเป็นแบบผิวเผิน (surface learning) ผู้เรียนไม่มีโอกาสแสดงออกพบาทคือ

นั่งฟัง หากผู้สอนไม่มีความสามารถในการถ่ายทอด ใช้เสียงระดับเดียวกันตลอดก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย ง่วงนอนและไม่เกิดความสนใจ นักวิชาการต่างๆ เสนอแนะว่าวิธีการบรรยายเป็นวิธีการสอนที่นำมาใช้ในการสอนผู้ใหญ่ได้ดีแต่ต้องปรับเทคนิค วิธีการโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น

ดังนั้นหากผู้สอนมีความสามารถในการบรรยาย รู้จักปรับปรุงวิธีการบรรยายหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ให้มากขึ้น เช่น การใช้สื่อ การถาม-การตอบ การเล่นเกม ฯลฯ ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากยิ่งขึ้นจึงดูเหมือนว่าการบรรยายจะเป็นการสอนที่ดีวิธีหนึ่ง (สมคิด อิศระวัฒน์, 2543, หน้า 134)

3. การสอนแบบสาธิต / การฝึกปฏิบัติ การสาธิตเป็นวิธีการให้ความรู้ที่มีการจัดเตรียมการเสนอความรู้ข้อเท็จจริง หลักการ แนวทางปฏิบัติหรือการกระทำที่ถูกต้อง โดยมีอุปกรณ์ประกอบการสาธิต มีการอธิบายให้เหตุผลประกอบการสาธิต ให้มองเห็นกระบวนการกระทำที่แน่นอนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในกิจกรรมที่เรียนได้อย่างชัดเจน (สุริย์ จันทร์โมรี, 2527, หน้า 196) การสาธิตช่วยไม่ให้ผู้เรียนสับสน ยุ่งยาก และได้เรียนรู้ตามขั้นตอน ง่ายต่อการเข้าใจ เช่น การสาธิตการอบนํ้าพริก การจุ่มพริก และการเปลี่ยนผ้าอ้อม เป็นต้น การสาธิตทำให้บทเรียนนั้นๆ เป็นที่น่าสนใจ น่าเชื่อถือ เกิดความประทับใจ ไม่ลืมและสามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ข้อคำนึงในการสาธิต

การสาธิตจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อมีการเตรียมการล่วงหน้าที่ดี ดังนี้

1. วางแผนการสาธิตด้วยความรอบคอบ โดยพิจารณาว่าส่วนไหนของเนื้อเรื่องควรใช้การสาธิต
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการสาธิตให้ชัดเจน ควรระบุว่าการให้ผู้ดูเกิดความรู้อะไร และปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด
3. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับระดับความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียนโดยละเอียด เพื่อจะได้จัดการสาธิตให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
4. จัดขั้นตอนสาธิตให้เป็นไปตามลำดับ พร้อมทั้งเตรียมเนื้อหาที่จะใช้อธิบายในการสาธิตแต่ละขั้นตอนให้พร้อม
5. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นจะต้องใช้ให้พร้อมในการทำการทดสอบล่วงหน้าเมื่อจัดข้อจะได้แก้ไขได้
6. ถ้าจะต้องมีผู้ช่วยการสาธิต จะต้องกำหนดบทบาทให้ชัดเจนเพื่อให้การสาธิตดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

7. เตรียมสถานที่ให้พร้อม โดยจัดที่นั่งให้ผู้เรียนทุกคนสามารถมองเห็นได้อย่างทั่วถึงกันทุกคน

8. เตรียมผู้ฟังโดยการบอกวัตถุประสงค์และอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ ของการสาธิตให้ผู้ล่วงหน้า

9. ประเมินผลการสาธิตโดยการซักถามหรือสังเกตปฏิกิริยาของผู้เรียน
ข้อดีของการสาธิต

1. ผู้เรียนได้เห็นของจริงทำให้เข้าใจได้ดีและจำได้
2. การสาธิตบางอย่างเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้เป็นอย่างดี

3. ดึงดูดความสนใจและเร้าให้ผู้เรียนติดตามอยู่เสมอ เป็นผลให้ได้รับความรู้ตามที่ต้องการ

4. ประหยัดเวลาในการอธิบายรายละเอียดของเนื้อหาที่ต้องการให้เกิดความรู้
ข้อจำกัดของการสาธิต

1. การสาธิตบางอย่างต้องใช้อุปกรณ์ที่ใหญ่โตทำให้ไม่สะดวกในการเคลื่อนย้ายและลำบากในการจัดสถานที่ให้เหมาะสม

2. ไม่สามารถใช้ได้กับเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นนามธรรมหรือมีรายละเอียดมาก

3. ไม่สามารถให้ผู้เรียนกลุ่มใหญ่มองเห็นได้อย่างทั่วถึง

4. การสาธิตบางอย่างทำให้เสียเวลาในการเตรียมและเสียค่าใช้จ่ายมาก

การสาธิตที่ดี ผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ จึงจะเป็นการเรียนรู้แบบลึก (deep learning) (สมคิด อิศระวัฒน์, 2543, หน้า 137) เพราะการฝึกปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ในการทำสิ่งต่าง ๆ โดยอาศัยความคิดรวบยอด ความคิด ทักษะ เป็นลักษณะการลองผิดลองถูก โดยผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กระทำเอง เพื่อให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ในการที่จะทำให้นุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นต้องมีส่วนประกอบ คือ ความรู้เป็นส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การปฏิบัติหรือการได้ฝึกปฏิบัติอย่างเหมาะสมเป็นปัจจัยในสภาพการเรียนรู้ ถ้าต้องการให้การเรียนรู้นั้นกลายเป็นนิสัย ต้องให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติอย่างเสมอ ๆ โดยสามารถเขียนสรุปเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

การรับรู้ → สนใจ → ไตร่ตรอง → ทดลอง → ปฏิบัติจนเป็นนิสัย

การปฏิบัติจะเกิดขึ้นเมื่อได้มีการเรียนรู้ทางโดยวิธีใดก็ได้ โดยก่อนการฝึกปฏิบัติผู้เรียนอาจได้รับการสาธิตวิธีการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบ ผู้เรียนควรได้มีโอกาสฝึกทักษะทันทีภายใต้

การนิเทศของผู้สอน ในขณะที่ผู้เรียนฝึกปฏิบัตินั้นผู้สอนจะสามารถให้คำแนะนำและให้แรงเสริมด้วยคำพูด และผู้เรียนก็จะได้ปฏิบัติทักษะนั้น ๆ ด้วยตนเอง

สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการฝึกปฏิบัติจนกว่าจะเกิดความชำนาญ

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ทักษะ อายุ ความมั่นใจ
2. ระยะเวลาของการปฏิบัติ การปฏิบัติซ้ำ ความบ่อยครั้ง
3. การให้กำลังใจหรือแรงเสริม

จะเห็นได้ว่าการที่บุคคลแต่ละบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้นั้น ต้องอาศัยการเรียนรู้เป็นสำคัญ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมิใช่ธรรมชาติของมนุษย์ที่จะเกิดขึ้นได้เอง แต่เป็นผลเนื่องมาจากสิ่งเร้าและการรับรู้ของบุคคลที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับการให้ความรู้ ซึ่งเปรียบเสมือนการเพิ่มสิ่งเร้าหรือก่อให้เกิดการรับรู้ ความรู้ ความเข้าใจขึ้น จนกระทั่งนำไปสู่การยอมรับและการปฏิบัติของบุคคลดังกล่าว

สำหรับการสอนบิดาในระยะหลังคลอดโดยการให้มารดาเข้ามามีส่วนร่วมด้วยนั้น ผู้วิจัยเลือกมารดาที่อยู่ในระยะ 1-3 วันแรกหลังคลอดซึ่งในระยะนี้มีความสำคัญต่อมารดาเป็นอย่างมาก เพราะในระยะ 1-3 วันแรกหลังคลอด เป็นระยะที่มารดามีความต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ไม่ต้องการที่จะกระทำการต่าง ๆ ด้วยตนเอง และมารดาในระยะนี้ยังต้องการที่ฟังในการเลี้ยงดูบุตรอีกด้วย (พาณี จารุพันธ์, 2538, หน้า 15) และหากบิดามีความรู้เรื่องที่ต้องการแล้วย่อมเป็นที่ปรึกษาและให้การช่วยเหลือได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งเป็นการเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันระหว่างบิดา มารดา และทารก ดังนั้นการให้ความรู้แก่บิดาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรหลังคลอดร่วมกับมารดานั้น บิดาก็สามารถที่จะให้การช่วยเหลือ และเป็นທີ່ปรึกษาที่ดีแก่มารดาต่อไป ซึ่งความสัมพันธ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาจะทำให้มารดาสนใจบุตรมากขึ้น บิดาจะมีความไวและตอบสนองบุตรได้ดีเท่า ๆ กับมารดา และยังเป็นการพัฒนาให้เกิดความรัก ความผูกพัน ระหว่างบิดามารดา และทารกต่อไปด้วย ลิพคิน (Lipkin, 1978, p. 64) ได้กล่าวว่า การให้คำแนะนำต่าง ๆ และการเปิดโอกาสให้บิดามารดาได้ซักถามปัญหาเกี่ยวกับมารดาและบุตรหลังคลอด ยังเป็นการช่วยแก้ปัญหาและทำให้บิดามารดาแต่ละคนมีความเข้าใจและมั่นใจในการดูแลบุตรมากยิ่งขึ้น ไม่สับสนอีกต่อไป ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน และจากการศึกษาของ สุดาพร วิรางกุล (2538, หน้า 6) พบว่า ร้อยละ 53 ของบิดาที่มีบุตรคนแรกไม่เคยได้รับความรู้หรือคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลทารกมาก่อนเลย ร้อยละ 23 ได้รับความรู้จากบิดา มารดาและเพื่อนบ้าน ร้อยละ 13 ได้รับจากแพทย์และพยาบาล และ ร้อยละ 10 ได้รับจากหนังสือและนิตยสารต่างๆ เมื่อดูข้อมูลดังกล่าวจะพบว่าความรู้ที่บิดาได้รับจากแพทย์และพยาบาลนั้นมีน้อยมาก ทั้ง ๆ ที่แพทย์และพยาบาลเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ

อย่างยิ่งในการดูแลมารดาและทารกในระยะหลังคลอด เมื่อทราบดังนี้แล้วสิ่งที่ควรกระทำก็คือ ควรมีการส่งเสริมหรือให้ความรู้และให้คำแนะนำแก่บิดาหลังคลอดเพื่อที่จะได้นำความรู้ที่ได้รับ มาช่วยมารดาในการเลี้ยงดูบุตรต่อไป

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยเลือกที่จะให้บิดามีการรับรู้ที่ถูกต้องโดยการให้ความรู้แก่บิดาที่มีบุตรคนแรกโดยเลือกวิธีการสอนแบบรายบุคคลและให้มารดาเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนครั้งนี้ ด้วย การสอนจะประกอบไปด้วยการบรรยาย พูดคุยและซักถามเกี่ยวกับบทบาทการเป็นบิดาและวิธีการเลี้ยงดูบุตรซึ่งจะมีสื่อการสอนเป็นโปสเตอร์รูปภาพ พร้อมทั้งการสาธิตและฝึกปฏิบัติในการอุ้มทารก การอาบน้ำทารก รวมทั้งแจกเอกสารคู่มือคุณพ่อมือใหม่ใส่ใจลูกน้อยให้แก่อบิดาไปศึกษา ทบทวน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่คงทนถาวร โดยมีแนวคิดว่าการที่บิดามีการรับรู้บทบาทการเป็นบิดาที่ถูกต้องจะส่งผลให้บิดามีการปฏิบัติตามบทบาทโดยมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรได้ดีขึ้น